

1992-2018 Yılları Arasında Uygulanan Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programlarında Divan Edebiyatının Yeri (*)

Fatih VEYİS (**)

Ayşegül KAYAR (***)

Öz: Türk dili ve edebiyatı dersi kapsamında öğretilen divan edebiyatı konuları öğrenciler tarafından öğrenilmesi güç ve daha çok ön yargı ile yaklaşılan konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum Türk dili ve edebiyatı dersi kapsamında hazırlanan öğretim programlarına da yansımış ve zaman içerisinde programlardan divan edebiyatı konularının bazıları çıkarılırken bazıları da içeriği basitleştirilerek azaltılmıştır. Bu uygulamaların bir sonucu olarak öğrenciler, köklü bir geçmişe sahip ve bugünkü edebiyatımızın temelini oluşturan divan edebiyatını gerektiği düzeyde öğrenememektedirler. Bu çalışma ile divan edebiyatı konularının 1992 yılından günümüze Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında ne düzeyde yer aldığı incelenmesi amaçlanmıştır. Doküman incelemesi yöntemi ile yürütülen bu çalışmanın verileri, içerik analizine tabi tutularak değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre 1992 öğretim programında geniş bir şekilde ele alınan divan edebiyatı konuları, daha sonraki programlarda ihmal edilmiştir. Elde edilen sonuçlar ışığında divan edebiyatı konularının öğretilmesi ve öğrenilmesindeki eksikliklerin tespit edilmesi ve çözüme kavuşturulması gereken hususlar olarak ele alınması gerektiğini ve bu yönde çalışmalar yapılması gerektiğini söyleyebiliriz. Ayrıca divan edebiyatının nitelikli bir şekilde öğretilmesi ve öğrencilerin edebiyat tarihini bir bütün olarak görmeleri sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Divan edebiyatı, Öğretim programı, Türk dili ve edebiyatı eğitimi

The Place of Divan Literature in The Turkish Language And Literature Curriculums Applied 1992-2018

Abstract: The subjects of divan literature within Turkish language and literature are hard to be learned by the students and these subjects are generally prejudged. This has been reflected on the curriculums prepared within the scope of Turkish language and literature lesson and in time, some of the divan literature subjects were removed from the curriculums and some of them simplified and were decreased. As a result of these applications, the students do not learn divan literature, which has a deep-rooted history and is the basis of our current literature, as required. In this study, it was aimed to investigate the level of divan literature topics from 1992 Turkish language and literature curriculum to now. The data of this study conducted by the method of document review was evaluated by subjecting it to content analysis. According to research findings, the subjects of divan literature, which are widely studied in the 1992 curriculum, have been neglected in later programs. Thus, the

*) Bu çalışma 27. Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. 18-22 Nisan 2018, Antalya.

**) Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, (eposta: fatih.veyis@atauni.edu.tr)

***) Yüksek Lisans Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (eposta:aysegul.kyr@gmail.com)

shortcomings in teaching and learning the subjects of divan literature should be considered as a problem which needs to be determined and solved, and studies in this direction should be conducted. Divan literature should be taught sufficiently and it needs to be made sure that the students consider the history of literature as a whole.

Keywords: Curriculum, Divan literature, Turkish language and literature education

Makale Geliş Tarihi: 23.10.2018

Makale Kabul Tarihi: 16.05.2019

I.Giriş

Bugün güzel sanatların bir dalı olarak kabul edilen edebiyat, Arapça “edeb” kökünden gelmektedir. Bu yönüyle edebiyatı insana doğruyu ve iyiyi öğretmeyi ve kâmil insan mertebesine ulaştırmayı hedefleyen bir disiplin olarak ele alabiliriz. Edebiyat eğitimi de bu doğrultuda değerlerin nesillere aktararak devamının sağlanması şeklinde tanımlanabilir. Daha geniş bir tanımla edebiyat eğitimi, bireylerin mensup olduğu kültür içerisinde doğmuş ve gelişmiş olan edebiyatı, bu edebiyatın tarihini, edebî ürünleri tanıtmayı, bu edebiyata ait ürünleri, okuma alışkanlığını ve estetik zevk kazandırmayı hedefleyen bir süreçtir. Bu durum göz önüne alındığında, bir millete ait edebiyat, eğitim sistemi içerisinde, ilk ortaya çıktığı andan itibaren, yaşamakta olduğu ana kadar bir bütün içerisinde ele alınmalıdır.

Türk edebiyatı yazılı dönem itibarıyla 8. yüzyıldan günümüze kadar gelen köklü ve uzun bir geçmişe sahiptir. Türk tarihinde siyasi, kültürel ve dinî hayatta yaşanan değişim ve gelişmeler, edebiyat üzerinde de etkili olmuş ve zaman içerisinde gerek dilde gerekse edebî türlerde değişim ve çeşitlilik baş göstermiştir.

Türklerin İslamiyet’i kabulü ile birlikte Türk edebiyatı yeni bir hüviyete kavuşmuştur. Bu hüviyet hem Arap kültüründen edebiyatımıza giren yeni edebî türlerle hem de Arapça ve Farsça dil özelliklerinin dilimizdeki etkileriyle kendini göstermiştir. İslamiyet öncesi döneme ait sav, sagu, koşuk gibi türler de yerini gazel, kaside ve mesnevi gibi aruz ölçüsüyle yazılan türlere bırakmıştır. Bu bakımdan divan edebiyatı kendi döneminde bile layıkıyla anlaşılabilmek için belli eğitim ve kültür seviyesine ulaşmış bireylere ihtiyaç duymuştur.

Bu konuda Faruk K. Timurtaş, divan edebiyatının iç zenginliğini iyi anlamak için bilinmesi gerekenler arasında İslami ilimlere ait tefsir, kelam ve fıkıh konularını, İslam tarihini, tasavvuf remizlerini, peygamber kıssalarını, Türk tarihi ve millî unsurlarını, dil malzemeleri ve devrin edebiyat anlayışı ve edebî bilgilerini saymaktadır (Timurtaş, 1989; 8-9 akt. Özcan, 2011). Görüldüğü gibi divan edebiyatı temelde İslam kaynağından beslenmekte ve anlaşılabilmek için bu kaynağa aşına bireylere gerek duymaktadır. Bu bakımdan divan edebiyatını öğrenmede yaşanan zorluklar yalnız bugün kullandığımız dile karşılık yabancı kelimelerin kullanılması değil, bizim başlı başına divan edebiyatını besleyen kültüre yabancı oluşumuzdur. Bu bilgiler ışığında divan edebiyatının öğretim programları içerisindeki yerinin de incelenmesi ve yorumlanması gerekmektedir.

Öğretim programının bir tanımını yapmak gerekirse; “Genel anlamda, öğrenci davranışlarında istenilen değişiklik ya da değişiklikler oluşturmak amacıyla ayrıntılı olarak yapılan planlamaya öğretim programı denir. (...) Öğretim programı, öğrencilerden beklenen öğrenmeyi meydana getirebilmek için planlanmış etkinliklerin tamamı olarak tanımlanabilir.” (Sağır ve Demir Atalay, 2016). Cumhuriyetin ilanından sonra Türk dili ve edebiyatı dersi için düzenlenen ilk öğretim programımız 1924 tarihini taşımaktadır. Bu program daha çok edebiyat tarihine ağırlık vermiş ve teorik yönü ağır basan bir programdır. “1924 müfredat programında, ikinci sınıfta, başlangıcından 10. yüzyıla kadar olan dönemin, üçüncü sınıfta ise divan edebiyatı ve Tanzimat edebiyatının okutulacağı belirtilmiş, bölümlendirme buna göre yapılmıştır.” (Karakuş, 2002:174 akt. Vicdan M. 2010). 1928 yılına gelindiğinde ise gerçekleşen harf devrimi ve Türkçe üzerine yapılan bilimsel çalışmalar 1929 yılında düzenlenen edebiyat öğretim programında etkisini göstermiştir.

“Program ‘Türkçe Programı’ adıyla çıkmıştır. Türkçe ve Edebiyatı farklı bulmayan bir anlayışla hazırlanmıştır. Bu program, Türkçe dersi konularında ve lisenin I. ve II. sınıfında okunacak olan edebiyat dersleri konularında bir değişiklik getirmemiştir. Ancak ikinci devrenin III. sınıfında (Lise 3) önemli değişiklik yapılmıştır. XVI. asırdan Tanzimat’a kadarki dönemi kapsayan edebiyat tarihi kaldırılmıştır. Yeni programa göre edebiyat tarihi Tanzimat’tan başlayacaktır.” (Demir, 1997:327 akt. Vicdan, 2010)

Açık bir şekilde görülmektedir ki divan edebiyatı özelliği gereği hem bu dönemin Türkçesine hem de ileride ulaşılması hedeflenen saf Türkçe idealine yabancı kaldığı düşüncesiyle edebiyat programından çıkarılmıştır. Cumhuriyet tarihi içerisinde divan edebiyatının ikinci plana atılarak diğer edebî dönemlerden ayrılması ilk olarak bu tarihte karşımıza çıkmaktadır. Bu kopuş ilerleyen dönemlerde daha da keskinleşmiş ve divan edebiyatı adeta yabancı bir edebiyat kimliğine bürünmüştür. Eğitim sistemi içerisinde ise divan edebiyatı konularının öğretiminde belli başlı sıkıntılar baş göstermiştir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Okuyucu tarafından divan edebiyatının dilinin anlaşılabilmesi,
- Edebiyatın beslendiği medeniyetin ve zihniyet dünyasının bilinmemesi,
- Gündelik hayatta kullanılan malzemelerin hızla değişmesi,
- Modern bilimin etkisiyle evren hakkındaki ön kabullerin farklılaşması,
- Divan edebiyatına karşı ön yargılı bakışın hâlâ devam ediyor olması,
- Dilin bozulması ve buna bağlı olarak estetik zevk yoksunluğunun ortaya çıkması gibi sorunlar ilk planda hatıra gelenlerdir. (Aydemir, 2006)

Bu bilgiler ışığında yürütülen bu araştırmanın temel problemini de ortaöğretim kademesi okullarda okutulan Türk dili ve edebiyatı dersi bünyesinde yer alan divan edebiyatının yeterli düzeyde öğretilmediği bahsi oluşturmaktadır. Bugün Türk dili ve edebiyatı dersi konuları içerisinde gerek derste işlenişi ve gerekse öğrenciler tarafından anlaşılma düzeyi açısından en çok zorlanılan metinler divan edebiyatı dönemine ait

metinlerdir. Bu metinler derslerde genellikle bilinmeyen kelimelerin açıklanması ve metnin Türkiye Türkçesine dönüştürülerek öğrenciye aktarılmasından ileri gidememektedir. Bu sebeple öğrenciler divan edebiyatını besleyen kültüre yabancı kalmakta ve metinleri sıkıcı ve yapay bulmaktadırlar. Bu doğrultuda belirlenebilecek alt problemler ise şu şekildedir:

1. Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında amaç ve hedefler açısından divan edebiyatına yeterli düzeyde yer verilmiş mi?
2. Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında divan edebiyatı konularında öğrencilere kazandırılmak istenen beceriler yeterli düzeyde mi?
3. Divan edebiyatı konularının öğrenciler açısından daha verimli ve anlamlı işlenebilmesi için neler yapılmalıdır?

II. Yöntem

A.Araştırmanın Deseni

Araştırma deseni, araştırmanın sorularını cevaplamak hipotezleri test etmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen bir plandır (Büyüköztürk, 2017). Şüphesiz ki bu plan araştırmacı için yapacağı işlemlerin sırasını ve önem derecesini belirlemede en önemli yardımcılardan biridir. İyi planlanmış bir araştırma üzerine eğildiği soruları cevaplamada daha başarılı sonuçlara ulaşacaktır.

Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında divan edebiyatına ayrılan yerin yeterlik düzeyini araştıran bu araştırmada verilerin toplanmasında doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. “Belgelere-dokümana dayalı araştırmalar programlar, yönetmelikler, kitaplar, gazeteler, çeşitli yazı ya da elektronik ortamda kayıtlı olan verilerin analizine dayalı yürütülen çalışmaları tanımlar.” (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017). Bu doğrultuda araştırmanın yürütülmesinde belirtilen yıllara ait Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında divan edebiyatı ile ilgili bölümler incelenmiş ve bunların divan edebiyatını öğrenciye nitelikli bir şekilde öğretilmesi ve sevdirmesi yönündeki yeterlik durumu saptanmaya çalışılmıştır.

Tüm bu faktörler göz önüne alınarak ortaöğretim düzeyi okullarda 1992 ve 2018 yılları arasında uygulamaya konulan altı Türk dili ve edebiyatı öğretim programında, amaç ve hedefler ve öğrencilere kazandırılmak istenen becerilerin neler olduğu belirlenmiş ve programlar bu veriler çerçevesinde birbiriyle karşılaştırılarak incelenmiştir.

B.Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada incelenen 1992, 2005, 2011, 2015, 2017 ve 2018 öğretim programlarına Millî Eğitim Bakanlığının resmî İnternet sitesi üzerinden, 2005 öğretim programına ise Talim Terbiye Kuruluna yapılan başvuru ile ulaşılmıştır.

Çalışmanın veri analizi yapılırken temel hareket noktası, ele alınan programları karşılaştırmak ve yeterlik düzeyini saptamak olmuştur. Her program ilk aşamada genel

amaç ve hedefler açısından ele alınmış ve karşılaştırılmıştır. Belirlenen hedefler içerisinde divan edebiyatını kapsayan hedefler saptanmaya çalışılmış, bu hedeflerin yeterli olup olmadığı hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur.

İkinci aşamada ise öğretim programlarında sınıf düzeyinde incelemeler yapılmıştır. Özellikle divan edebiyatı türlerinin işlendiği onuncu sınıf ayrıntılı olarak ele alınmış ve programda divan edebiyatının hangi türlerinin öğretildiği saptanmıştır. Bu türlerin belirtilmiş sayıları belirlenmiştir. Onuncu sınıf düzeyinde divan edebiyatı türleri ve dönemin genel özellikleri öğrencilere öğretilirken kazandırılması planlanan beceriler incelleme ile ele alınmıştır.

Çalışmanın son aşaması olarak ise ortaöğretim düzeyi okullarda okutulan Türk dili ve edebiyatı dersi kapsamında divan edebiyatı konularının yeri üzerine genel bir değerlendirme yapılmış ve çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu konuların daha nitelikli ve verimli işlenebilmesini sağlamak adına çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Araştırma kapsamında 1992- 2018 yılları arasında ortaöğretim düzeyi okullarda uygulamaya konulan toplam 6 Türk dili ve edebiyatı öğretim programı incelenmiştir. Bu doğrultuda ele alınan ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı öğretim programları 1992, 2005, 2011, 2015, 2017 ve 2018 yıllarına ait öğretim programlarıdır.

III. Bulgular

Araştırmanın bulgular kısmında programlardan elde edilen veriler incelenmiş ve belirlenen alt problemler dikkate alınarak iki temel başlık oluşturulmuştur. Bu başlıklardan ilkinde Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında genel amaçlar ve hedefler açısından, ikincisinde ise öğrenciye kazandırılmak istenen beceriler açısından divan edebiyatının yeri incelenmiştir. Genel amaç ve hedeflerin ele alındığı kısımda eğer programda belirtilmişse ders kitabına dair hususlar da ele alınmıştır. Araştırmanın üçüncü alt problemi ise öneriler kısmında ele alınmıştır.

A. Genel Amaç ve Hedefler Açısından Öğretim Programları

Bu başlık altında genel amaç ve hedefler kapsamında Türk dili ve edebiyatı programlarından elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

1. 1992 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

1992 programı temelde üç farklı disiplin çerçevesinde oluşturulmuştur: edebiyat, dil bilgisi ve kompozisyon. Türk dili ve edebiyatı dersi: 1. sınıfta 5 saat; 2. sınıfta; sosyal bilimler ve edebiyat kolu için 6, fen kolu için 3 ve matematik kolu için 5; 3. sınıfta; sosyal bilimler ve edebiyat kolu için 6, fen kolu için 3, matematik kolu için 4 saat şeklindedir. Bunlardan haftada bir saat bir hafta Türk dili ve bir hafta kompozisyon derslerine ayrılır (MEB, 1992). Ayrıca program yoğunlukla edebiyat tarihi ve edebî metinler etrafında düzenlenmiştir.

Programın edebiyat tarihine daha fazla yer vermesi divan edebiyatı konularında da kendini göstermiş ve bu döneme oldukça geniş bir şekilde yer verilmiştir. 1992 programında eğitim ilkeleri bağlamında yakından uzağa ve bilinenden bilinmeyene

ilkesinden hareketle son sınıf olan üçüncü sınıf konuları Klasik Türk edebiyatına ayrılmıştır (MEB, 1992).

Programın genel görünümü bu şekilde düzenlenmiş olup genel amaçlar kısmında divan edebiyatı ile ilişkilendirilebilecek maddeler şu şekilde düzenlenmiştir:

Madde 1: Millî birlik ve bütünlüğün vazgeçilmez temel unsurlarının başında gelen Türk dilini, özelliklerini bozmadan ve aşırılığa kaçmadan, edebiyatımızın seçkin eserlerini okutarak öğretmek.

Madde 8: Türk edebiyatının dünü ve bugünü ile dünya edebiyatı içerisindeki yerinin ve öneminin kavranılmasına imkân ve zemin hazırlamak.

Madde 11: Sözlü ve yazılı olarak metin tahlili ve yeni metinler meydana getirme faaliyetleri sırasında kültürümüzün inanç, bilgi ve zevk inceliklerine ait birikimi tanıtarak benimsetmek (MEB,1992: 414).

Oldukça kapsamlı cümlelerle ifade edilmiş olan genel amaçlar bölümünde verilen bu maddelerden de anlaşılacağı üzere Türkçenin nitelikleri ve zenginlikleri konusunda bilinçli aynı zamanda bu Türkçeyle geçmiş dönemlerde ve günümüzde yaratılan ürünler hakkında birikim sahibi bireyler yetiştirmenin amaçlandığı görülmektedir. Burada Türkçenin her dönemine aynı bilinçle yaklaşılması esas alınmıştır. Özellikle sekizinci maddede Türk edebiyatı ürünlerinin yalnız bugün değil, geçmişte de dünya edebiyatları arasında önemli olduğu düşüncesi öğrenciye verilmek istenmiştir.

Programla ilgili diğer hususların açıklandığı bölümde ise dikkat çeken maddeler şunlardır:

Madde 5: Programda eserlerinden faydalanılacak isimler kadrosu geniş tutulmuştur; zümre öğretmenleri bu kadrodan dönemini ve türünü en iyi temsil gücü olan isimlerin eserlerini seçerek bütün yönleriyle işlemelidirler.

Madde 11: Kazandırılacak bilgiler metinlerden hareket edilerek verilir.

Madde 30: Klasik edebiyatımızdan seçilecek metinlerin dilinin çağdaşlarına göre sade olmasına dikkat edilir (MEB, 1992: 415-416).

Bu maddelerden hareketle programda, okutulacak metinlerin sayıca çok olduğu ve konuların işlenişinde metnin merkeze alındığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bu programda diğer programlarda olduğu gibi divan edebiyatı metinlerinin dilinin daha sade olanlardan seçilmesi yönündeki maddenin de yine metinlerin daha kolay anlaşılmasını sağlamayı hedeflediği söylenebilir.

2. 2005 ve 2011 Türk Edebiyatı Öğretim Programları

2005 yılından itibaren diğer alanlarda olduğu gibi edebiyat eğitiminde de köklü değişikliklere gidilmiş, yapılandırmacı anlayışın benimsenmesi ilk olarak öğretim programlarında kendini göstermiştir. 2005 Türk edebiyatı öğretim programı bu anlayışın Türk dili ve edebiyatı öğretiminde ilk defa uygulandığı öğretim programı olarak karşımıza çıkmaktadır.

2005 yılında yapılan değişikliklerle birlikte öğrenci, eğitimde yalnızca dersi dinleyen ve verilen bilgileri ezberleyen unsur olmaktan öteye taşınmış ve düşünen, yorumlayan, bilgiye kendisi ulaşan ve kendi öğrenmesinden yine kendisi sorumlu olan bireyler olarak ele alınmıştır. “Öğrencilerin, uygulanamayan ve kullanılmayan bilgileri tekrar eden değil; bu derslerden elde ettiklerini yaşama tarzıyla birleştiren, kendi kimliğinin farkına varmış ve evrensel açık bireyler olmaları hedef olarak belirlenmiştir.” (MEB, 2005:8). Aynı yaklaşım edebî metinlerin işlenişinde de kendini göstermektedir: “Edebî devir, kişilik ve metin hakkında önceden hazırlanmış bilgileri vermenin beklenen yararı sağlamadığı düşüncesiyle; öğrencilerin metinleri çözümleyerek kendi kendilerini zevk, anlayış, beceri ve bilgi bakımlarından zenginleştirmeleri hedeflenmiştir.” (MEB, 2005: 9)

Programın genel amaçlar başlığını taşıyan bölümde divan edebiyatı ile ilişkilendirilebilecek maddeler şu şekildedir:

Madde 2: Edebî eser ve metinlerin ortaya çıktıkları dönemi, güzel sanatlara özgü duyarlılıkla yapı, tema, dil ve anlatım bakımlarından temsil ettiklerini sezdirmek,

Madde 3: Edebî metinleri yapı, tema, dil, anlatım ve anlam bakımlarından yazıldıkları dönemin zihniyetiyle ilişkilendirmek,

Madde 15: Zamanın akışına paralel olarak -en eski dönemden bugüne- Türk yaşama tarzını, düşüncesini, dil zevkini ve kültür hayatına özgü gelişmeleri edebî metinler çevresinde değerlendirmek,

Madde 18: Edebî eserler çevresinde Türk insanının kültür, anlayış ve zevk bakımından gelişmesini kavratmak,

Madde 22: Öğrencilerin Türk ulusunun yaşadığı medeniyet daireleri ile Türk edebiyatının dönemlerini bugünden geçmişe yönelik bir dikkatle değerlendirip yorumlayacak düzeye ulaşmalarını sağlamak (MEB, 2005: 11-12).

2005 Türk edebiyatı öğretim programı, maddelerden de anlaşılacağı üzere metnin yorumlanmasında yazıldığı edebî dönemin zihniyet yapısını ölçüt almaktadır. 1992 programında edebî metinler sırasıyla yüzyıllara göre verilirken 2005 programı Türk edebiyatını dönemlere ayırmakta ve yine bu dönemler içerisinde türlerine ayırarak incelemektedir. Divan edebiyatı 10. sınıf 3. ünite “İslâm Uygarlığı Çevresinde Gelişen Türk Edebiyatı” dönemi içerisinde ele alınmıştır. Programda divan edebiyatına yaklaşım ise şu şekilde ifade edilmiştir:

Oğuz Türkçesinin Anadolu’daki ilk örneklerinden sonra Osmanlı Dönemi Türk Edebiyatı’na geçilmiştir. Önce ‘divan şiiri’ üzerinde durulmuştur. ‘Divan şiiri, şiir olarak öğrencilere nasıl sevdirebilir?’ sorusunu gözden uzak tutmadan ve akıldan çıkarmadan şiir metinlerinin edebiyat ürünü olarak yorumlanmasına imkân veren kazanımlar hazırlanmış, etkinlik önerileri verilmiş ve açıklamalar yapılmıştır. Seçilen metinlere uygulanabilir hazırlanabileceği düşünülmüştür. Böylece divan şiirinin edebî değerini sevmelerine imkân hazırlanabileceği düşünülmüştür. Böylece divan şiirinin edebî değeri sezdirilmek istenmiştir. Divan şiirinde öğrenciyi ürküten gereksiz ifade ve ses

kalıplarını öğretme yerine öğrencinin onu kendi kendine çözümlemesi, yorumlaması ve tanınması hedeflenmiştir. Yani aracın amaç hâline getirilmesinden kaçınılmıştır (MEB, 2005:16).

Cümlelerden anlaşıldığı üzere programda divan edebiyatının öğrencilere sevdirilmesi, üzerinde durulması ve çözülmesi gereken bir problem olarak ele alınmıştır. Bunun için öğrencinin metnin güzelliklerini kendisinin keşfetmesi beklenmiş, fakat bu yapılırken divan şiirinin temel özelliklerinden biri olan aruz ölçüsü ve terkipler ihmal edilmiştir.

Ders kitabına seçilecek edebî metinler hususunda önceki öğretim programlarında yazarlar esas alınırken, 2005 Türk edebiyatı öğretim programı metne ve metnin türüne öncelik vermektedir (MEB, 2005). Divan edebiyatı ile ilgili olan maddeler ise şu şekildedir:

Madde 9: Metinler, yazıldığı dönem ve akımların belirgin özelliklerini yansıtmalıdır.

Madde 11: Türk dilinin tarihî gelişiminin daha iyi anlaşılması için Destan Dönemi ve İslâm Uygarlığı Çevresinde Gelişen Türk Edebiyatından seçilen metinlerin bir bölümü asıllarına uygun dil ve söyleyişle verilmelidir. Ancak işleniş günümüz Türkçesine çevrilmiş metinler üzerinde yapılmalıdır.

Madde 12: İslâm Uygarlığı Çevresinde Gelişen Türk Edebiyatına ait metinleri dil bakımından daha sade olanlar arasından seçilmelidir (MEB, 2005: 28).

2005 ve 2011 programlarının incelenen diğer tüm programlardan farklılaşan en önemli yanı, divan edebiyatı metinlerinin günümüz Türkçesine çevrilmiş metinler üzerinden işlenmesi hususundaki yaklaşımıdır. Diğer programlarda da karşımıza çıkan divan edebiyatı metinlerinin anlaşılma kaygısı, bu programlarda oldukça üst seviyede kendini göstermiş ve metinlerin asılları ihmal edilerek çeviri metinlere önem verilmiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki öğrencilerden metinleri yalnız Türkçe olarak anlamaları beklenmekte, divan edebiyatı metinlerinin kendine mahsus dili, mazmunları ve ahengi sağlayan kafiye, redif ve aruz gibi temel şekil unsurları göz ardı edilmektedir. Programlar bu yönüyle incelenen diğer programlar arasında divan edebiyatı metinlerini en basite indirgeyen ve en ihmal eden programlardır denilebilir. 2011 Türk edebiyatı öğretim programı 2005 programıyla karşılaştırıldığında divan edebiyatı hususunda kayda değer bir yenilik getirmemekte, hatta genel amaçlar ve ders kitabına alınacak metinler hususunda 2005 programıyla aynı ifadeleri kullanmaktadır.

3. 2015 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

2015 öğretim programında divan edebiyatı döneminin öğretiminde bir önceki programda göz ardı edilen hususların farkına varılmış ve bu yönde düzeltme yoluna gidilmiştir. Programın giriş kısmında bu durumun açıklaması niteliğinde cümleler yer almaktadır:

“Günümüzde Türk dili ve edebiyatı eğitiminde, bir yandan geçmişteki kültürel birikimi anlamayı ve yorumlamayı sağlayan, diğer yandan da değişim içerisindeki edebiyatı takip etmeye imkân veren yöntemler kullanılması zorunluluk hâline gelmiştir. Bu noktada ne edebiyat tarihinin sayfaları arasında yaşayan edebiyatla bağı koparmak ne de yüzyılları kapsayan köklü edebiyat geleneğini yok saymak doğrudur. Eski edebiyat, bugünkü dil ve edebiyatın köklerini anlamayı sağlayan bir birikim olarak görülmeli, bugünü geleceğe taşıyacak bir edebiyat eğitimi tasarlanmalıdır.” (MEB, 2015: 1)

2015 programının metin türünü merkeze alan bir yapıda şekillenmiş olması dikkate alındığında divan edebiyatı metinlerine de gereken önemin verilmesi gerekliliği doğmaktadır. Bir edebî türün Türk edebiyatı tarihinde ortaya çıktığı ilk andan itibaren günümüze kadar geçen süreç içerisinde yaşadığı gelişim aşamalarında, divan edebiyatı önemli bir basamak oluşturmaktadır. Bilhassa şiir ve hikâye türlerinin Türk edebiyatı tarihi içerisinde yaşadığı değişimlerin anlaşılmasında divan edebiyatı dönemi eserlerinin layıkıyla incelenmesi gerekmektedir.

Programın amaçlar kısmında bahsi geçen konudaki hususlar şu şekilde belirtilmiştir:

Madde 3: *Türk edebiyatının tarih içinde gösterdiği değişim ve gelişimi seçkin örnekler üzerinden tanımaları,*

Madde 5: *Türk ve dünya edebiyatının farklı dönemlerinde yazılmış önemli eserleri yapı, tür, dil, içerik, bakış açısı gibi yönlerden değerlendirerek estetik zevk düzeylerini geliştirmeleri” (MEB, 2015: 3)*

Öğretim programı aynı zamanda öğrenci açısından beceriyi merkeze alan bir yapı göstermektedir. *“(…)Buna bağlı olarak edebî ürünler vasıtasıyla öğrencilerin okuma, yazma ve sözlü iletişim becerilerinin geliştirilmesini temel amaç olarak belirlenmiştir.” (MEB, 2015; 5)* Programın temel hareket noktasını öğrencilerin mukayese yeteneklerini kullanarak okudukları metinler üzerinden dönemin ve edebî türün özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunabilmesi oluşturmaktadır. Yapılandırmacı yaklaşımın tipik bir yansıması olan bu düşüncede, öğrencinin kalıp bilgiyi öğrenmek yerine, kendi düşünce ve kavrama süzgecinden geçireceği bilgilere ulaşması beklenmiştir.

“Metin türlerinin dönemler veya anlayışlar değiştikçe farklılaşan yanlarını tespit edilebilmek için okuma çalışmalarında her türün farklı dönemlerdeki karakteristik özelliklerini yansıtan örneklerinin seçilmesine dikkat edilmiştir. Böylece öğrencilerin farklı yüzyıllara ait eserleri bir arada okuyup karşılaştırabilmesi amaçlanmıştır. Öğrenciler, yüzyıllar önce yaşayan bir şair ile çağdaş bir şairin şiirlerindeki ortak duyguları yakalayabilecek; bir halk hikâyesi ile modern bir hikâyedeki yapı unsurlarını karşılaştırabilecektir.” (MEB,2015: 5)

Öğrenciye doğrudan verilecek bilgiler ise programda ders kitapları hakkında belirtilen hususlar kısmında ele alınmıştır:

“Kitaplardaki metinleri anlamak, çözümlemek ve eleştirel bakışla değerlendirebilmek için öğrenciler metin türü, yazarlar-şairler, edebî dönemler, akımlar, kavramlar vb. hakkında bazı bilgilere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bilgiler, her

metin için gerektiği ölçüde ders kitaplarında doğrudan verilmelidir. Sınıf içi çalışmalarda öğrencilerden beklenen, bu bilgilerden yararlanarak okudukları metinleri anlamaları, çözümlenmeleri ve eleştirel bakışla değerlendirmeleridir.

Her kitabın sonunda kitap içerisinde geçen edebiyat terimlerinden oluşan bir sözlük yer almalıdır.

Metinde öğrencilerin bilemeyeceği kelimelerin anlamları metinden sonra verilmelidir.” (MEB, 2015; 17)

Görüldüğü gibi doğrudan verilmesi planlanan bilgiler de yine öğrencinin verilen metni doğru bir şekilde anlamasına, değerlendirmesine ve çözümlenmesine yardımcı olacak düzeyde tutulmuştur. Kitap sonuna eklenen sözlük ve metin sonlarında yer alan bilinmeyen kelimelerin açıklaması da yine bu yaklaşımla ele alınmalıdır. Ders kitabına alınacak metinler ve metinlerin işleniş hususundaki yaklaşım ise 2005 ve 2011 programlarına göre farklılıklar göstermektedir.

“Metinler dil, anlatım ve içerik açısından yazıldığı dönem ve anlayışın karakteristik özelliklerini yansıtan seçkin eserlerden alınmalıdır.

Bir sınıfta aynı sanatçıdan, farklı türlerde olmak koşuluyla, en fazla iki metin alınabilir.

Divan edebiyatından seçilen metinler, dil yönüyle daha sade olan örneklerden tercih edilmelidir. Metnin günümüz Türkçesine çevrilmiş şekli verilmemelidir. Ayrıca şiirin yazıldığı aruz ölçüsünün kalıpları metnin altına yazılmalıdır.” (MEB, 2015; 19)

2015 programında divan edebiyatı metinlerinin işlenişinde metinlerin asıllarına dönüş yapılmış ve günümüz Türkçesiyle verilen kısım ders kitaplarından kaldırılmıştır. Bunun yerine öğrencinin bilemeyeceği düşünülen kelimeler, metnin sonunda metinde geçen kelimeler olarak öğrenciye sunulmuştur. Bu sayede öğrencinin bilemediği kelime veya kelime gruplarının anlamını bulup metne yerleştirmesi ve kendi yorum yeteneğini kullanarak metni çözümlene yoluna gitmesi sağlanmıştır. Divan edebiyatı metinleri üzerine öğrencinin kafa yorması ve bu metinleri tüm yönleriyle görmeleri sağlanmıştır. Ayrıca uzun bir dönem boyunca ihmal edilmiş ve öğretim programlarından çıkarılmış olan aruz ölçüsü, tür ve metin bilgisi kapsamında küçük düzeyde de olsa ders kitaplarında tekrar yerini almıştır. Aruz ölçüsü, örnek şiirler vasıtasıyla diğer ölçüler gibi bu programda yer almıştır. 2011 programındaki durum göz önüne alındığında 2015 programında yapılan hatanın farkına varılmış ve iyileştirme yolunda çalışmalara gidilmiştir denilebilir.

4. 2017 ve 2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

Temmuz 2017’de son hâlini alan ve uygulamaya konulan Türk dili ve edebiyatı öğretim programı, Ocak 2018’de küçük değişikliklerle tekrar düzenlenmiştir. İki program da tıpkı 2015 programında olduğu gibi türü merkeze alan bir yapı göstermektedir. 2017 öğretim programının girişinde belirtildiği üzere edebiyat eğitimi öğrenciye günlük hayatında ve pratikte yarar sağlayacak şekilde ele alınmaktadır.

“Anlamlı bir öğrenme için edinilen yeni bilgilerin günlük hayatta karşılığını bulması önemlidir. Bu bakımdan öğrencilerin öğrendiklerini çeşitli hayat durumlarında ve farklı disiplin alanlarında nasıl kullanabileceklerini kavramalarını sağlayan etkinlik ve çalışmalar yapılandırılmalıdır. Bu, öğrencilerin öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmelerine ve hayat boyu araştıran ve öğrenen olmalarına katkı sağlayacak, öğrenmeyi daha anlamlı ve kalıcı hâle getirecektir.” (MEB,2017: 5)

2017 Türk dili ve edebiyatı öğretim programı diğer öğretim programlarından farklı olarak değer eğitimi önem vermiş ve edebî metinler üzerinden bu değerlerin kazandırılması hedeflenmiştir. Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olarak belirlenen değerler 2018 Türk dili ve edebiyatı öğretim programında kök değerler olarak ifade edilmiştir (MEB, 2018).

2017 Türk dili ve edebiyatı öğretim programında “Temel Felsefe ve Genel Amaçlar” başlığı taşıyan kısımda divan edebiyatı ile ilişkilendirebileceğimiz: *“Edebî metinler aracılığıyla Türkçenin inceliklerini, Türk edebiyatının tarih içinde gösterdiği değişim ve gelişimi tanımaları” (MEB, 2017: 17)* ifadesi yer almaktadır. Tür merkezli edebiyat eğitiminin bir göstergesi olarak ele alabileceğimiz bu yaklaşım her metnin yazıldığı dönem ve bu dönemin zihniyet yapısı hakkında çıkarımlarda bulunabilecek şekilde ele alınmıştır. “Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar” başlığı altında ise tür merkezli öğretimin genel bir açıklaması yapılmıştır.

“Programdaki okuma çalışmalarında metinleri anlamak ve değerlendirmek esastır. Değerlendirmenin bir parçası olarak metinlerin edebiyat geleneği içindeki yerini belirlemek üzere edebiyat tarihinden yararlanılmalıdır. Ancak bu yararlanma, edebiyat tarihinde bütün türlerin gelişimini bir arada vermek yerine her türün içinde edebiyat geleneğinin yansıtılması şeklinde gerçekleşmelidir.” (MEB, 2017: 18)

“Ders Kitabı Yazımında Dikkat Edilecek Hususlar” başlığı altında ele alınan konuyla ilgili olabilecek maddeler her iki programda da aynıdır.

“Kitaplardaki metinleri anlamak, çözümlemek ve eleştirel bakışla değerlendirebilmek için öğrenciler metin türü, yazarlar, şairler, edebî dönemler, akımlar, kavramlar vb. hakkında bazı temel bilgilere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bilgiler metnin işlenişini destekleyecek şekilde ders kitaplarında doğrudan verilmelidir.

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları: Metinde öğrencilerin cümlelerin bağlamından hareketle tahmin edemeyeceği kelimeler metinden sonra verilir. Ancak bu amaca yönelik tasarlanan etkinlikte kullanılan kelimeler sözlükte yer almaz.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar: Bu bölümde metin ve metnin türü ile ilgili temel bilgiler metne atıflar yapılarak açıklanır.

Yazarın/Şairin Biyografisi: Metnin yazarının kısa biyografisi ve önemli eserlerine yer verilir.” (MEB, 2017: 19-20)

Her iki program da 2015 programında olduğu gibi gerektiğinde ders kitabında doğrudan bilgilerin verilmesine olumlu yaklaşmaktadır. Bu bilgiler öğrencilerin metni

daha doğru ve iyi anlamasında etkili olacağı düşünülmektedir. Yine her iki programda da ders kitabına seçilecek metinlerin nitelikleri aynı cümlelerle ifade edilmiştir.

“Metinler dil, anlatım ve içerik açısından yazıldığı dönem ve anlayışın karakteristik özelliklerini yansıtan seçkin eserlerden alınmalıdır.

Divan edebiyatından seçilen metinler, dil yönüyle daha sade olan örneklerden tercih edilmelidir. Metnin günümüz Türkçesine çevrilmiş şekli verilmemelidir. Ayrıca şiirin yazıldığı aruz ölçüsünün kalıpları metnin altına yazılmalıdır.” (MEB, 2017: 21-22)

Tüm programları bir arada değerlendirmek gerekirse, zamanın değişimi ile birlikte edebiyat eğitiminde ve öğretim programlarında belli başlı değişiklikler yaşandığı görülür. Divan edebiyatı bu programlar içerisinde zaman zaman değeri anlaşılabilir zaman zamansa içeriği ve niteliği basitleştirilerek öğretilmesi uygun görülen bir alan olarak ele alınmıştır. Divan edebiyatı metinlerinin günümüzde kullanılan dilden farklı olarak Arapça-Farsça karışımı ve oldukça sanatlı bir söyleyişe sahip olması bakımından son dönem öğretim programları ağırlıkta olmak üzere cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte metinlerin anlaşılma kaygısı ön planda olmuştur. Bazı dönemler Türkiye Türkçesine çevirilerle birlikte verilen, bazı dönemlerdeyse bilinmeyen kelimelerin anlamlarının verilmesi şeklinde giderilmeye çalışılan bu durum, Türk dili ve edebiyatı eğitiminde çözülmesi gereken bir problem olarak ele alınmalı ve divan edebiyatının zengin hayal dünyası öğrencilere doğru bir şekilde kazandırılmalıdır.

B. Öğrenciye Kazandırılmak İstenen Beceriler Açısından Öğretim Programları

Bu başlık altında programlarda divan edebiyatı kapsamında öğrencilere öğretilecek konular, eserleri işlenecek şahıslar, türler ve öğrencilerin kazanması beklenen davranışlar ele alınmıştır. Elde edilen verilerden hareketle öğretim programlarının divan edebiyatı konularının ele alınışında genel olarak hangi hususlara önem verdiği ve hangi konularda yoğunlaştıklarına dair genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu karşılaştırma neticesinde zaman içerisinde öğretim programlarındaki divan edebiyatı konularındaki azalma ve içeriğin sadeleştirilmesi yönündeki gelişmelere dikkat çekilmiştir.

1. 1992 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

1992 öğretim programı incelenen programlar arasında divan edebiyatı konularını en kapsamlı ve ayrıntılı şekilde ele alan öğretim programıdır. Özellikle metin okumaya ağırlık verilen programda çok sayıda divan şair ve yazarından metin bulunmaktadır. Lise 1. sınıf, edebiyat hakkında genel bilgilerin verildiği bir dönemdir. Dönemin ikinci ünitesi Türk edebiyatının devirlere ayrılmasındaki kıstaslar (dil anlayışı, kültürel farklılaşma, dinî hayat, dil coğrafyası, vb.), Türk edebiyatının devirleri, Türk edebiyatında devirlerin birbirlerini etkileyici özellikleri ve sonuçları ele alınmıştır (MEB, 1992). Burada dönemlerin birbirlerinden ayrı olarak değil birbiriyle ilişkili, biri diğerinin devamı ve birbirini etkileyen anlayışlar olarak ele alındığı görülmektedir.

Lise 1. sınıf dördüncü üniteye ise manzum eserlerde şekil, muhteva ve ahenk unsurları ele alınmıştır. Cumhuriyet Dönemi, Halk Edebiyatı Dönemi ve Klasik Türk

Edebiyatı Dönemi'ne ait manzum türler ayrı olarak verilmiştir. Klasik Türk edebiyatına ait manzum eserler şu şekilde ele alınmıştır:

- “1. Klasik edebiyatta başlıca nazım şekilleri;
Beyitlerle kurulanlar: Kaside, gazel, mesnevi
Bentlerle kurulanlar: Rubai, tıyûğ, tahmis, murabba, terhib-i bent, terci-i bent
2. Aruz vezni ve özellikleri
3. Klasik edebiyatta belli başlı manzum türler (Tevhid, münacaat, naat, medhiye, mersiye, mesnevi)
4. Klasik edebiyatta muhteva ve bunu besleyen yerli ve yabancı kaynaklar
5. Klasik edebiyatın Tanzimat devri edebiyatına etkisi
6. Halk ve Klasik edebiyatımıza yansıyan ortak kültür unsurları (dil, şekil ve muhteva)” (MEB, 1992; 418)

Görüldüğü gibi divan edebiyatına ait teorik bilgiler oldukça geniş bir şekilde ele alınmıştır. Programda divan edebiyatı, hem halk edebiyatı hem de kendisinden sonra gelen Tanzimat edebiyatı ile birlikte ele alınmış ve bu edebiyatları besleyen yönüne dikkat çekilmek istenmiştir. Bu doğrultuda divan edebiyatını diğer edebiyatlardan kopuk ve bağımsız bir edebî gelenek olmadığı öğrenciye gösterilmeye çalışılmıştır.

Bu kısımda dikkat çeken en önemli bahis ise aruz vezninin programdaki yeridir. 1992 Türk dili ve edebiyatı öğretim programında aruz vezni, klasik edebiyat kapsamında lise 1. sınıf düzeyinde öğrencilere öğretilmektedir. İncelenen programlar arasında aruz vezninin müstakil bir konu olarak öğretildiği tek program 1992 öğretim programıdır.

Programın lise 2. sınıf içeriği, divan edebiyatı dönemi, şahsiyetler ve incelenecek metinler bakımından oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Programda bu dönem yüzyıllara bölünerek ele alınmış ve her yüzyıldan önemli şahsiyetlerin isimleri listelenerek bu isimlerden okutulacak olan metinlerin isimleri veya türleri belirtilmiştir. İsmi belirtilmeyen metinlerin seçimi ise daha önce bahsedildiği üzere zümre öğretmenlerine bırakılmıştır. 1992 Türk dili ve edebiyatı öğretim programında divan edebiyatına dair eserleri okutulması planlanan isimler *Tablo 1*'de verilmiştir.

Tablo 1: 1992 Türk dili ve edebiyatı öğretim programında divan edebiyatı kapsamında okutulacak eserlerin listesi

<i>Yüzyıl</i>	<i>Manzum Eserler</i>	<i>Mensur Eserler</i>
13 14.	Yunus Emre - <i>Divan veya Mesneviden Örnekler</i> Mevlâna - <i>Mesnevi veya Divan-ı Kebir'den Seçmeler</i> Âşık Paşa - <i>Garibnâme'den Seçmeler</i> Seyyid Nesîmî - <i>Gazel veya Tuyuğ Örnekleri</i> Gülşehrî - <i>Mantıku't-tayr'dan Seçmeler</i> Ahmedî - <i>Gazel veya Kaside Örnekleri</i> Kadı Burhanettin - <i>Tuyuğ Örnekleri</i>	Battalname ve Danişmentname'den seçmeler
15.	Ali Şir Nevâî - <i>Gazel Örnekleri</i> Süleyman Çelebi - <i>Mevlî'ten Bölümler</i> Şeyhî - <i>Harnâme'den Seçmeler veya Gazel Örnekleri</i> Ahmed Paşa - <i>Kaside Örnekleri</i> Necâî - <i>Gazel Örnekleri</i>	Ali Şir Nevâî – <i>Muhakemetü'l-Lügatayn</i> Âşık Paşazâde – <i>Tarih</i> Sinan Paşa – <i>Tazarrûnâme'den Seçmeler</i>
16.	Fuzûlî – <i>Gazel veya Kaside Örnekleri, Leyla vü Mecnun'dan Seçmeler</i> Bâkî - <i>Gazel Örnekleri</i> Bağdatlı Ruhî – <i>Terkib-i Bent'ten Bölümler</i> Taşhcalı Yahyâ – <i>Murabba Örnekleri veya Yusuf u Züleyha'dan Seçmeler</i>	Babür Şah – <i>Hatıra</i> Fuzulî – <i>Hâdikatü's-Süeda veya Şikâyetnâme</i> Latîfî - <i>Tezkîre</i> Lâmî – <i>Letâifnâmeden Hikâye Örnekleri</i> Gelibolulu M. Ali – <i>Künhü'l Ahbar</i> Seydi Ali Reis – <i>Miratü'l Memalik</i>
17.	Nef'î – <i>Kaside Örnekleri</i> Nâîlî – <i>Gazel veya Şarkı Örnekleri</i> Nâbî – <i>Gazel veya Mesnevi Örnekleri</i> Şeyhülislâm Yahyâ – <i>Gazel Örnekleri</i> Atâî – <i>Mesnevi Örnekleri</i>	Evliyâ Çelebi Kâtîp Çelebi Nâimâ <i>Koçi Bey Risalesi</i> Peçevî – <i>Kerem ile Aslı Hikâyesi</i>
18.	Nedîm – <i>Şarkı ve Gazel Örnekleri</i> Şeyh Galip – <i>Mesnevi, Tardıyye, Naat Örnekleri</i> Koca Râgıp Paşa – <i>Gazel Örnekleri</i>	Yirmisekiz Mehmet Çelebi – <i>Sefaratnâme</i> Aziz Efendî - <i>Muhayyelât'tan Seçmeler</i>
19.	Yenişehirli Avnî – <i>Gazel Örnekleri</i> Enderunlu Vâsîf – <i>Şarkı Örnekleri</i> Keçecizâde İzzet Molla - <i>Mihnet-i Keşan'dan seçmeler</i>	Mütercim Âsım - <i>Tarih</i>

Tablo incelendiğinde divan edebiyatı döneminin tüm önemli isimlerine yer verildiği görülmektedir. 1992 programı kendisinden sonra hazırlanacak programlarda olduğu gibi aynı edebî isimden iki eserin alınmaması konusunda herhangi bir sınırlama getirmemiştir. Bu programda aynı edebî şahsiyetten iki şiir örneği yahut bir nazım bir nesir örneği okutulabileceği anlaşılmaktadır. 1992 öğretim programı, öğrencinin nicelik ve çeşit bakımından fazla edebî şahsiyetle, metinle karşılaşmasını ve neticede öğrencinin

belli bir düzeyde okuma zevki kazanmasını sağlamayı amaçlamıştır denilebilir. Bu plan dâhilinde öğrenciler divan edebiyatı içerisinde belli bir öneme sahip hemen her sanatçıyı tanıma ve onların eserlerini görmüş olma fırsatını da yakalamış olacaktır.

1992 Türk dili ve edebiyatı öğretim programıyla ilgili belirtilmesi gereken son husus ise programın geneline bakıldığında divan edebiyatı konularının çok fazla oluşunun diğer edebî dönemlere ayrılan yerin küçülmesine sebep oluşudur. Bu sebeple programda özellikle cumhuriyet dönemi Türk edebiyatına çok az yer verilmiştir. Bu yönüyle 1992 programı yönü eski edebiyatımıza dönük bir programdır denilebilir.

2. 2005 ve 2011 Türk Edebiyatı Öğretim Programı

Kronolojiyi ve türü dikkate alan bir yapı gösteren 2005 ve 2011 Türk edebiyatı öğretim programlarının diğerlerinden ayrılan en önemli özelliği konuların programlarda belirlenen kazanımlar çerçevesinde ele alınmasıdır. Programda her ünite ve konu için belli sayıda kazanım belirlenmiş ve bu kazanımların gerçekleştirilebilmesi için programa etkinlik örnekleri konulmuştur. Her iki programda da divan edebiyatı 10. sınıf 3. ünite “İslam Uygarlığı Çevresinde Gelişen Türk Edebiyatı” başlığı altında yer almaktadır. 2005 programında 10. sınıf 3. ünite toplamda 165 kazanım bulunmaktadır. Bunlardan 28’i divan şiirine, 16’sı ise divan edebiyatı dönemine ait öğretici metinler üzerinedir (MEB, 2005). 2011 programında ise 10. sınıf 3. ünite toplam 123 kazanım bulunmakta ve bunlardan 16’sı divan edebiyatı şiirine, 11’i ise bu dönem öğretici metinlerine ayrılmıştır (MEB, 2011). Kazanımlar genel olarak öğrencinin bilgiyi keşfetmesi üzerine kuruludur.

2005 ve 2011 programlarının genel görünümüne bakıldığında 9. sınıf Türk edebiyatı konuları, edebiyat ile ilk kez karşılaşan öğrencilere edebiyatın tanıtılması, edebî türlerin ve bu türleri inceleme tekniklerinin öğretilmesi üzerine şekillenmiştir. Bu sınıf düzeyinde öğrencileri, şiirin yazıldığı dönemle ilişkisi, şiir dilinin özellikleri, şiirde imgenin kullanılma nedenleri, çeşitli dönemlere ait şiir dillerinin karşılaştırılması, şiirde ahengi sağlayan öğelerin belirlenmesi, dönemlerin kendine özgü ses ve ritim anlayışlarını fark edebilme yönünde bilinçlendirmek hedeflenmiştir (MEB, 2011). Kazanımların ders içerisinde işlenişinde ise edebî dönemler ve bu dönemlere ait eserler bir arada verilerek karşılaştırmalarının yapılması ve elde edilen sonuçlardan hareketle dönem özelliklerine ulaşmak hedeflenmiştir. Bu durum “Şiirde ahengin hangi öğelerle sağlandığını belirler.” kazanımı için verilen etkinlik örneğinde görülmektedir: “Öğrencilere aruz, hece ve serbest vezinle yazılmış üç kısa şiir parçası verilir. Grup oluşturularak bunlarda ritim farklılığının neden kaynaklandığını bulmaları istenir. Sonuçları grup sözcüleri sözlü olarak ifade eder. Öğretmen, bu farklılığın vezinlerdeki hece değeri ve hece sayılarından kaynaklandığını sezdirir.” (MEB, 2011: 25). Söz konusu etkinlik dönemlerini temsil eden şiirlerin derinlemesine bir incelemesi olmayıp şiirlerin farklı yönlerinin vurgulanarak sınıflandırılması şeklinde ilerlemektedir.

Divan edebiyatı döneminin öğretildiği kademe olan 10. sınıf düzeyinde ilk ünite Türk edebiyatının dönemlere ayrılması ve bunun ölçütlerine ayrılmıştır. Bu kısımda Türk edebiyatındaki dönemlerin ayrııcı özelliklerinin belirlenmesi, dönemler üzerinde hâkim

zihniyetin açıklanması ve dönemlerin şemalaştırılması temel kazanımlardandır (MEB, 2011). 10. sınıf üçüncü ünite ise Türklerin İslam kültürü dairesine dâhil oluşu ve sosyal, siyasi, kültürel hayattaki ve beraberinde de dildeki değişimlerin işlendiği ünedir. Bu kısımda yine ders ortamına getirilen metinlerden hareketle dönemin genel özelliklerine ulaşmak amaçlanmıştır.

Divan edebiyatının ele alındığı bölüm ise “14. Yüzyıldan 19. Yüzyıl Ortalarına Kadar Osmanlı Edebiyatı” başlığını taşımaktadır. Her iki programda da bu başlık altında divan şiiri kapsamında yer alan türler arasında gazel, kaside, rubai, musammatlar, şarkı, murabba, terki-i bent gibi türler sayılmıştır. Öğretici metinler kapsamında ise tezkire, tarih, seyahatname, mektup, ilmî eser ve dinî eser türlerine yer verilmiştir. Mesnevi türü ise öyküleyici metinler kapsamında halk hikâyeleri ile birlikte verilmiştir. Programlarda öğrencilere kazandırılacak becerilerin yalnız ders kitabına seçilen metinler üzerinden gerçekleştirilmesi vurgulanmaktadır (MEB, 2005). Bu metinlerin bir kısmı şiirdeki birimleri, bir kısmı yapıyı, bir kısmı şiir dilini, bir kısmı imgeleri göstermeye uygun olmalıdır ve anlaşılması kolay metinlerden seçilmelidir (MEB, 2011). 2005 Programında divan şiiri üzerine verilen kazanımların listesi şu şekildedir:

1. Divan şiirindeki ahengin hangi öğelerle sağlandığını belirler.
2. Şiirde ses ve anlam kaynaşmasından oluşan birimleri belirler, özelliklerini açıklar.
3. Beyitler ve bentler arasındaki ilişkiyi açıklar.
4. Beyitteki ses akışının çağrışım değerini açıklar.
5. Şiirin yapısının özelliklerini açıklar.
6. Şiirin kuralları önceden belirlenmiş nazım şekillerine uyularak yazıldığını belirler.
7. Beyitlerin ortak bir tema etrafında birleşerek bir bütün oluşturup oluşturmadığını araştırır.
8. Beyitlerin ve şiirin temasını araştırır.
9. Şiirde aynı duygu hâlinin diğer beyit ve bentlerde farklı kelimelerle tekrar edilip edilmediğini tartışır.
10. Mısra örgüsü, kafiye düzeni ve temasına göre şiirleri gruplandırır.
11. Şiirde kelimelerin kendi anlamları dışında kullanılıp kullanılmadığını belirler.
12. Şiirdeki ortak imgeleri belirler.
13. İmgelerle söz sanatlarının şiirdeki işlevini belirler.
14. Efsanelerin, kişi adlarının şiirdeki işlevini belirler.
15. Divan şiirinin hedef okuyucu kitlesini belirler.
16. Divan şiirinin kendisini üreten kültür ve toplumla ilişkisini kavrar.
17. Divan şiirinde evrensel ve insana özgü temaların nasıl ifade edildiğini belirler.
18. Divan şiirinde temaların, imgelerin, dinî söyleyiş ve kelimelerle zevk ve anlayış çevresinde geliştirildiğini fark eder.
19. Şiirde gözlemin, izlenimin, sezginin, kişisel duyarlılığın önemini sezer.
20. Şiirin yan anlam bakımından zengin olduğunu sezer.
21. Beyitlerde ve bentlerde dile getirilen duygu ve düşüncenin zamanımız şiirlerinde de ele alınıp alınmadığını belirler.
22. Farsça ve Arapçadan neden kelime alındığını tartışır.
23. Şiir metninin hangi gelenekte yazıldığını belirler.

24. Şiiri yorumlar.
25. Şiirin hissettirdiklerini açıklar.
26. Divan şiirlerini destan dönemi şiirleriyle karşılaştırır.
27. Şairin fikri ve edebî yönü hakkında çıkarımlarda bulunur.
28. Eserle şair arasındaki ilişkiyi belirler. (MEB,2005: 95-98)

Kazanımlardan da anlaşılacağı üzere şiiri öğrencinin keşfetmesi ve divan şiirinin genel özellikleri hakkında öğrencinin çıkarım yapması beklenmektedir. Programda örnek olarak verilen etkinlikse öğrencilerin divan şiirini farklı araçlar kullanarak daha somut bir şekilde görmeleri üzerine kuruludur: “ Öğrenciler, bestelenmiş şarkı ve gazelleri önce kasetten, CD’den dinler, sonra şiir olarak okur. Metnin ses ve duygu değeri hakkında düşündüklerini, hissettiklerini yazar.”(MEB, 2005: 95). Bu etkinlikle öğrencinin hem divan şiirinin doğru okunuşunu görmesi hem de şiirlerdeki ahengi ve müzikaliteyi keşfetmesi amaçlanmıştır. 2011 programı divan şiiri kazanımları ise sayıca azaltılmış ve içeriği hafifletilmiş olmakla beraber 2005 programıyla büyük benzerlik göstermektedir.

1. İncelediği divan şiirinden hareketle şiirin oluşmasına imkân veren zihniyetini belirler.
2. Divan şiirinin ahenk öğelerini belirler.
3. Divan şiirinin temasını bulur.
4. Divan şiirinin dil ve anlatım özelliklerini açıklar.
5. Divan şiirinde ahengi sağlayan öğeleri belirler.
6. Mısra örgüsü, kaftiye düzeni ve temasına göre şiirleri gruplandırır.
7. Divan şiirinin hedef okuyucu kitlesini belirler.
8. Divan şiirinde temaların özelliklerini belirler.
9. Divan şiirinde Farsça ve Arapçadan kelime alınmış sebeplerini sorgular.
10. Şiir metninin hangi geleneğe yazıldığını belirler.
11. Divan şiirlerini destan dönemi şiirleriyle karşılaştırır.
12. İncelediği şiiri yorumlar.
13. Şiirin hissettirdiklerini açıklar.
14. Şiirden hareketle şairin fikri ve edebî yönü hakkında çıkarımlarda bulunur.
15. Beyitlerde ve bentlerde dile getirilen duygu ve düşüncenin zamanımız şiirlerinde de ele alınıp alınmadığını belirler.
16. Divan şiirlerinin yapı unsurlarını belirler. (MEB,2011: 52-53)

2005 ve 2011 programları 1992 programıyla kıyaslandığında metin sayısı bakımından içeriğin oldukça azaldığı görülmektedir. Ayrıca bu programlarda aruzun artık müstakil bir konu olarak öğretilmediği ve öğrenciye yalnız şiirler üzerinden ahengi sezdirmele yetinildiği görülmektedir. Kendinden sonra gelen programlarla kıyaslandığında ise programların divan edebiyatını müstakil bir konu olarak ele almaları ve bu hususta kazanımların belirlenmiş olması önemli bir ayrımdır.

3. 2015 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

2015 Türk dili ve edebiyatı öğretim programında 2005 ve 2011 programlardan farklı olarak kazanımlar konu düzeyinde değil dört temel beceri düzeyinde belirlenmiştir. Bu beceriler Türk dili ve edebiyatına giriş, okuma, yazma ve sözlü iletişim becerileridir. Türk dili ve edebiyatına giriş becerileri genel olarak Türk dilinin ve Türk edebiyatının gelişimi ve dönemlere ayrılması üzerine kuruludur. Okuma becerisi ise iki alanda ele alınmaktadır: metni anlama-çözümleme ve eleştirel okuma.

Metni anlama ve çözümleme becerisi kapsamında divan edebiyatı açısından değerlendirilebilecek beceriler arasında öncelikle metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamını belirlemede öğrencilerin metnin bağlamından hareketle tahminde bulunmaları ve kaynaklardan faydalanarak tahminlerini doğrulamaları istenmektedir (MEB, 2015). Divan edebiyatı metinlerinin incelenmesinde öğrencilerin çeviri metinlerle muhatap olmaları yerine kendi çaba ve birikimleriyle metnin anlamına ulaşmaları tercih edilmiştir. Bu sayede daha kalıcı öğrenmelerin sağlanması ve öğrencilerin kelime dağarcığının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu başlık altında metin türlerini belirleme ve edebiyat tarihi içindeki gelişimi değerlendirme yolunda kazanımlar yer almaktadır. Programın tür merkezli bir yapıda düzenlenmesi bu tür kazanımların yer almasında etkili olmuştur. Yine aynı şekilde özellikle divan edebiyatı metinlerinde gerekli olan manzum, imge ve edebî sanatların işlevini belirleme de bu başlık altında ele alınmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken bir başka kazanım ise şiirde ahengi sağlayan unsurların belirlenmesidir. Programda kazanımın açıklaması olarak şu ifade yer almaktadır: “*Şiirde ahenk unsurları (ölçü, kafiye, redif, asonans, aliterasyon, nakarat, kelime ve kelime grubu tekrarı, ses akışı vb.) belirlenir ve bu unsurların şiirin içeriğiyle ilişkisi değerlendirilir.*” (MEB, 2015: 27). Oldukça genel bir şekilde ifade edilmiş olan açıklamada aruz ve aruzun şiirler üzerinde fark ettirilmesine dair herhangi bir ifade yer almamaktadır.

Eleştirel okuma başlığı altında ise daha çok metnin gelenek içindeki yerinin sorgulanması üzerine kazanımlar yer almaktadır. Bilhassa metnin yazıldığı dönem ve sonraki dönemle ilişkisinin ele alınması, özellikle divan edebiyatının yalnız hâkim olduğu dönemde yazılan ve dışarıya kapalı bir edebiyat olmadığından kendinden sonra gelişen edebiyatlar üzerindeki etkisinin anlaşılması açısından önemlidir. Metinle yazar/şair arasındaki ilişkinin belirlenmesi yönündeki kazanım ise divan şairlerinin aldıkları eğitim ve öğrendikleri yabancı diller ve yazdıkları şiirler arasındaki ilişkinin temellendirilmesinde önemlidir.

Öğretim programına alınan metinler ise nicelik bakımından oldukça azaltılmıştır. Divan edebiyatı metinleri belli bir türün ele alındığı üniteye türün gelişimini göstermek amacıyla alınmıştır. Şiir türünün işlendiği üniteye de divan şiirinden gazel, kaside ve şarkı türüne ait toplamda beş metin bulunmaktadır. Programda divan edebiyatından alınan tüm metinlerin sayısı ise toplamda dokuzdur. Bu bahse dair tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 2: 2015 Türk dili ve edebiyatı öğretim programında yer alan divan edebiyatı metinleri ve sayıları

Sınıf	Ünite	Tür	Metin
9. Sınıf	8. Ünite	Masal/Fabl	Divan edebiyatından fabl özelliği gösteren bir mesnevi örneği
9. Sınıf	9. Ünite	Mektup	Divan edebiyatından bir mektup örneği
10. Sınıf	1. Ünite	Hikâye	Divan edebiyatından kısa bir mesnevi
10. Sınıf	2. Ünite	Şiir	Divan şiirinden iki gazel Divan şiirinden bir kaside Divan şiirinden bir şarkı
11. Sınıf	5. Ünite	Biyografi	Divan edebiyatından bir tezkire örneği
11. Sınıf	11. Ünite	Gezi Yazısı	Divan edebiyatından bir gezi yazısı (Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden alınmalıdır.)

Tablo 2'den de anlaşıldığı üzere divan edebiyatı metinleri tür ve sayı bakımından oldukça azaltılmıştır. Özellikle şiir ünitesinde yalnız gazel, kaside ve şarkı türüne ait metinlerin alınması divan edebiyatı türlerinin öğrenilmesinde eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğası gereği divan edebiyatı metinleri belli bir tecrübe ve edebî zevkin kazanılabilmesi için daha çok okumayı gerektiren metinlerdir. Bu bakımdan 2015 programının bunu göz ardı ettiği ve eksik kaldığı görülmektedir.

4. 2017 ve 2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

2017 ve 2018 Türk dili ve edebiyatı öğretim programları türü merkeze almaları bakımından 2015 programıyla benzerlik taşımaktadır. Programların farklılığı ise temel beceriler noktasındadır. 2017 ve 2018 Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında üç temel beceri alanı belirlenmiştir: okuma, yazma ve sözlü iletişim. Okuma becerileri kısmında şiir, öyküleyici edebî metinler, tiyatro ve öğretici metinlere özgü beceriler ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Programlarda Türk dili ve edebiyatına giriş becerileri yer ayrılmamış bunun yerine tüm sınıf düzeylerinde ilk ünite giriş ünitesi olarak düzenlenmiştir. Okuma becerileri kısmında şiir üzerine belirlenen kazanımlar tablodaki gibidir.

Tablo 3: 2017 ve 2018 Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında şiir türüne ait kazanımlar

Kazanımlar	Açıklamalar
1. Metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını tespit eder.	<i>Öğrencilerin bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını metindeki bağlamından hareketle tahmin etmesi ve tahminini kaynaklardan yararlanarak kontrol etmesi sağlanır.</i>
2. Şiirin temasını belirler.	<i>Tematik bütünlüğü olmayan şiirlerde (genellikle gazel, koşma vb.) birden çok temanın bir arada bulunabileceği göz önünde tutulmalıdır. Bu durum aynı zamanda türün/dönemin/anlayışın bir özelliğini gösterebilir.</i>
3. Şiirde ahengi sağlayan özellikleri/unsurları belirler.	<i>Hece ölçüsünde hece sayısı eşitliğinin, aruz ölçüsünde hecelerin açık-kapalı (uzun-kısa) oluşunun esas alındığı üzerinde durulur. Ancak aruz kalıplarına ve şiirde aruz ölçüsünü buldurmaya yönelik çalışmalara yer verilmez.</i>
4. Şiirin nazım biçimini ve nazım türünü tespit eder.	<i>Şiirin nazım biçimi belirlenirken nazım birimi, kafiye düzeni, ölçü gibi şekil özelliklerinin; nazım türü belirlenirken içeriğin (konu, tema vb.) esas alındığı vurgulanır.</i>
5. Şiirdeki mazmun, imge ve edebî sanatları belirleyerek bunların anlama katkısını değerlendirir.	<i>Şiirde öne çıkan, dikkat çeken ve/veya yaygın olarak bilinen edebî sanatlar (teşbih, istiare, mecazımürsel, teşhis ve intak, tenasüp, tezat, telmih, hüsnütalil, tecahüliarîf, kinaye, tevriye, tariz, irsalimesel, mübalağa) ele alınır. Şiirdeki bütün edebî sanatların tespiti yoluna gidilmez.</i>
6. Şiirde söyleyici ile hitap edilen kişi/varlık arasındaki ilişkiyi belirler.	<i>Şiirde konuşanın şair değil şiirde konuşan kurgusal kişilik/varlık olduğu, söyleyicinin şiirin içeriğine ve aksettirdiği ruh durumuna göre karakter ve "ses" kazandığı, bu durumun şiiri okuma tonuna/tarzına, şiirin anlamına etkide bulunduğu ve okuma faaliyetinde okuyucunun bu söyleyiciyle özdeşleştiği vurgulanır.</i>
7. Şiirde millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ve mitolojik öğeleri belirler.	
8. Şiirde edebiyat, sanat ve fikir akımlarının/ anlayışlarının yansımalarını değerlendirir.	

9. Şiiri yorumlar.	<i>Şiirdeki açık ve örtük iletileri; şiirle ilgili tespitlerini, eleştirilerini, güncellemelerini ve beğenisini metne dayanarak/gerekçelendirerek kazanımlar çerçevesinde ifade etmesi sağlanır.</i>
10. Şair ile şiir arasındaki ilişkiyi değerlendirir.	
11. Türün/biçimin ve dönemin/akımın diğer önemli yazarlarını ve eserlerini sıralar.	
12. Metinden hareketle dil bilgisi çalışmaları yapar.	
13. Metinler arası karşılaştırmalar yapar	<i>(Bu kazanım 2018 programında eklenmiştir.)</i>

2017 programında da bir önceki programda olduğu gibi bilinmeyen kelimelerin anlamlarının belirlenmesinde metnin bağlamından hareket edilmiş ve öğrenciler kaynaklara yönlendirilmiştir. Şiirin şekil özelliklerinin belirlenmesinde ise aruz ölçüsü hakkında yalnız bilgi verilmesi hususu üzerinde özellikle durulmuştur (MEB, 2018). 2017 ve 2018 Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarına alınan divan edebiyatı metinlerinin sayı ve türleri 2015 programıyla aynı olmakla birlikte bu metinlerin yer aldığı sınıf ve üniteler hususunda farklılıklar vardır. Divan edebiyatı türlerinin her iki programda dağılımı tablo 4'teki gibidir.

Tablo 4: 2017 ve 2018 Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında divan edebiyatı metinlerinin ünitelere dağılımı

<i>Sınıf</i>	<i>Ünite</i>	<i>Tür</i>	<i>Metin</i>
9	4	Masal/Fabl	<i>Divan edebiyatından fabl özelliği gösteren bir mesnevi örneği</i>
9	7	Mektup	<i>Divan edebiyatından bir mektup örneği</i>
9.	8	Hikâye	<i>Divan edebiyatından kısa bir mesnevi (Mesnevi örnekleri Yusuf u Züleyha ve Ashab-ı Kehf gibi eserlerden seçilir.)</i>
10	2	Şiir	<i>Divan şiirinden iki gazel Divan şiirinden bir kaside Divan şiirinden bir şarkı</i>
10	3	Biyografi	<i>Divan edebiyatından bir tezkire örneği</i>
10	9	Gezi Yazısı	<i>Divan edebiyatından bir gezi yazısı (Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden alınmalıdır.)</i>

2017 ve 2018 programlarında toplamda 9 divan edebiyatı metnine yer verilmiş ve programlarda divan edebiyatı dönemine ait mesnevi, mektup, gazel, kaside, şarkı, tezkire ve gezi yazısı olmak üzere yedi farklı tür verilmiştir. Burada belirtmemiz gereken önemli

bir husus 2015, 2017 ve 2018 programlarında divan edebiyatı metinlerinin sayısının diğer programlara göre daha az oluşudur. Türü ve türün gelişimini esas alan bu programlarda divan edebiyatı metinleri belirlenen türlerin geçmiş dönemlerdeki şekillerini öğrencilere göstermeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda bahsi geçen programlarda günlük türünün gelişimini göstermek açısından divan edebiyatı dönemine ait bir ruzname örneği ve makale türünün gelişimini yansıtmak açısından divan edebiyatı döneminden bir ilmî yazı örneği verilebilecekken bunlara yer verilmediği görülmektedir.

IV. Sonuç ve Öneriler

Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında divan edebiyatına verilen yerin yeterlik düzeyinin incelendiği bu çalışmada, ele alınan programlar çerçevesinde divan edebiyatı metinlerinin işlenişinde zaman içerisinde önemli ölçüde değişiklikler yaşandığı görülmüştür. Bu değişikliklerin temelinde geçmiş dönemden günümüze ilerleyen süreçte dildeki değişimlere paralel olarak divan edebiyatı metinlerinde anlaşılma kaygısı yaşandığı ve bu kaygının giderilmesi için farklı yollar denendiği görülmüştür. Bu konuda 1992 programında herhangi bir kaygı ve yaptırım görülmezken 2005 ve 2011 programlarında dersin Türkiye Türkçesine çevrilmiş metinler üzerinden işlendiği, 2015, 2017 ve 2018 programlarında ise metinlerin sonunda bilinmeyen kelimeler için küçük bir sözlük kısmı oluşturulduğu görülmüştür.

Divan edebiyatından alınan metinlerin sayısı bakımından en yoğun program 1992 programı olmuştur. 1992 Türk dili ve edebiyatı öğretim programı her yüzyıldan divan edebiyatının en önde gelen şairlerini ve bu şairlerden en az bir şiiri eğitime dâhil ederken diğer programlarda alınan metinlerin tür ve sayıları azaltılmış ayrıca aynı şairden ikinci bir metin seçilmemesi konusu özellikle vurgulanmıştır. Tüm bu etkenler göz önünde bulundurulduğunda geçmiş dönemden günümüze gelen süreçte divan edebiyatı konuları azaltılmış ve içeriği basitleştirilmiştir. Bu da öğrencinin divan edebiyatını sınırlı sayıda metin üzerinden tanınmasına sebep olmaktadır.

Divan edebiyatı metinleri üzerinde ders içerisinde aruzun tatbik edilmesi ise yine sadece 1992 programında karşımıza çıkmaktadır. Sonra gelen öğretim programlarında aruz sözlü olarak ifade edilmiştir. Bu doğrultuda son dönem Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında divan edebiyatı metinleri daha çok içeriğinin anlaşılması açısından ele alınmıştır denilebilir. Divan edebiyatı metinlerinin lise düzeyi okullarda daha nitelikli, verimli işlenmesini ve öğrencilere sevdirmesini sağlamak açısından bu probleme getirilebilecek öneriler şu şekildedir:

1. Öğrenciler, metinler üzerinde gerekli bilgi ve tecrübeyi edinebilmeleri için daha fazla örnekle karşılaşmalı ve çok sayıda örnek üzerinden divan edebiyatını öğrenmelidirler.

2. Metinlerin günümüz Türkçesine aktarımı yapılırken yalnız sözlükte bulunan anlamlarıyla mekanik bir çeviri yapılmamalı, öğretmen yardımı ile metinler üzerinde temel düzeyde şerh çalışmaları yapılmalıdır.

3. Metinler üzerinde şekil yönünden yapılan incelemelerde aruz ölçüsü üzerine de çalışmalar yaptırılmalı, öğrencilerin aruz ölçüsünün sağlamış olduğu ahengi duymaları ve metnin anlamıyla ilişkilendirmeleri sağlanmalıdır.

4. Ders içerisinde okutulacak divan edebiyatı metnlerinin öğretmen tarafından düzgün ve ahengi hissettirecek şekilde bir örnek okuması yapılmalı veya varsa bu metnin seslendirildiği ses kayıtları ve videolar öğrencilere dinletilmelidir. Birçok divan şiirinin besteleniş şekilleri mevcuttur, bunların da öğrencilere tanıtılması sağlanmalıdır.

5. Divan edebiyatı sanatçılarının içinde yaşadıkları toplum, aldıkları eğitim, öğrendikleri yabancı diller ve sanatçı özellikleri okunan edebi metinle ilişkilendirilmelidir.

6. Öğretim yılı içerisinde okutulması planlanan kitaplar listesine öğrencinin seviyesine uygun olmak koşuluyla divan edebiyatı dönemini, bu dönemin tarihini ve edebiyatını anlatan kitaplar da eklenmelidir.

7. Divan edebiyatı dönemine ait metinler yalnız bir ders malzemesi olmaktan çıkarılmalı ve öğrencilerin bu metinleri sevmesini ve içselleştirmesini sağlamak üzere şiir dinletisi gibi sosyal etkinlik malzemesi olarak kullanılması sağlanmalıdır.

Kaynaklar

- Aydemir, A. (2006). Divan edebiyatı öğretiminde karşılaşılan sıkıntılar ve zihniyet problemi. *Milli Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(169), 134-141.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Karabey, T., Özcan, M.F. (2016). 1928-1950 yılları arasında lise edebiyat kitaplarında yer alan divan edebiyatı metnlerinin incelenmesi. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 55, 485-507.
- MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü. (2017). *Ortaöğretim Türk dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı*. Ankara.
- MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2005). *Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (9 – 12. Sınıflar)*. Ankara.
- MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2011). *Ortaöğretim Türk Edebiyatı Dersi 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara.
- MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2015). *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1992). *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*. Tebliğler Dergisi, 55, 2362, Ankara.
- Öztoprak, F. (2007). *Dil bilimi, dil bilgisi ve eğitimi*. C. A. Ghanizadeh ve İ. Aydın (Oturum Başkanları), Ortaöğretim Dil Bilgisi Programlarının Tarihsel Gelişim Süreci. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara.

Vicdan, M. (2010). *Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında dilbilim ve göstergebilim kuramlarının etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyon.